

Stine Jensen

Licht op het Noorden

Stine in Scandinavië

Ambo|Amsterdam

Inhoud

INLEIDING

Voorwaarts leven 9

I DE WET VAN JANTE.

GELUK IN DENEMARKEN 19

II DE SCHREEUW VAN DE JEUGD.

OPGROEIEN IN NOORWEGEN 57

III BOKSENDE MEISJES, BRANDENDE VOORSTEDEN.

EMANCIPATIE IN ZWEDEN 107

IV SISU.

DE STILLE KRACHT VAN FINLAND 171

EPILOOG

Scandinavië: Het Europese paradijs? 215

Dankwoord 223

Bibliografie 227

INLEIDING

Voorwaarts leven

Het leven kan alleen achterwaarts begrepen worden,
maar het moet voorwaarts worden geleefd.

– Søren Kierkegaard

In 1978, toen ik zes jaar was, moest ik afzwemmen voor het A-diploma. Onderdeel van het examen was het zwemmen van een aantal meters onder water met kleren aan. Mijn tweelingzus en ik droegen een blauw-wit gestreepte tuinbroek – een favoriet Scandinavisch en jarenzeventigkledingstuk – en stevige veterschoenen. De andere kinderen hadden gewichtloze waterschoentjes en een dun rokje of korte broek met een hemdje aan. Mijn zus en ik zonken na onze sprong vrijwel onmiddellijk naar de bodem. Het publiek lachte, wij zakten voor ons diploma. Mijn moeder stelde met opgeheven hoofd vast dat je nooit met waterschoenen en een rokje in het water zou vallen en dat de Nederlanders zichzelf voor de gek hiel-

den door te doen alsof ze op waterschoenen door het leven gingen. Daar had ze natuurlijk gelijk in, maar waarom moesten wij naar de waarheid leven terwijl de Nederlanders met hun boerenslimheid allemaal slaagden voor hun diploma?

We hadden ons stevig geprofileerd als ‘die domme Denen’, en de vernedering was uiteraard groot. Maar ik herinner me ook situaties waarin ik vond dat wij Denen mijlenver voorliepen. Mijn moeder omschrijft de komst naar het rijtjeshuis in een middenklassenwoonwijk in Oegstgeest ‘alsof ze in de middeleeuwen belandde’. De vrouwen waren niet aan het werk, kinderopvang was nagenoeg afwezig en toen mijn moeder fulltime aan het werk ging, vroeg de buurvrouw bezorgd: ‘Maar hoe moet dat dan met het eten voor je man?’

Nou, die kon zelf wel wat klaarmaken. Sterker nog, zondag was zijn vaste kookdag, en toen mijn zus en ik oud genoeg waren, kregen wij de zaterdagavond als kinderkookdag toegewezen. Hollandse belegsoorten als muisjes, hagelslag en pindakaas en toetjes als vanille- en chocoladevla waren uit den boze, want ongezond. Wij kregen ‘Deense boterhammen’: roggebrood met ei en tomaat. Wij aten om zeven uur ’s avonds, de Nederlandse buren om halfzes. Zij aten elke avond aardappels met vlees en jus en wat groenten, mijn moeder maakte *fiskefrikadeller* en *ris*.

Onze lichaamscultuur was een stuk vrijer: wij mochten in ons blootje in de tuin spelen en mijn moeder lag topless te zonnen, terwijl de buren in badpak onder een grote parasol probeerden te voorkomen dat ook maar ie-

mand een glimp van een stukje huid opving. Ik geneerde mij uiteraard voor mijn topless moeder, maar ik vond de burens met hun overdreven preutsheid stommer. Van vrijwel alles wat bij ons thuis anders ging dan in onze straat vermoedde ik dat het een vooruitstrevende Deense gewoonte betrof, maar zeker weten deed ik dat niet, want het kon natuurlijk ook gewoon de afwijking van het gezin Jensen zijn.

Eigenlijk bewonderde ik mijn ouders als ik ze vergeleek met de Nederlanders. Mijn ouders gaven mijn zus en mij veel meer vrijheid. Kinderen worden in Denemarken opgevoed tot kleine, wijze, zelfstandige wezens. Hoe vrijer je ze laat, hoe sneller ze verantwoordelijk worden, aldus de Scandinavische mores van die tijd. De Nederlanders vond ik soms bemoeizuchtig en bureaucratisch als het op regels aankwam. Toen mijn zus rond haar vijftienvigste bij de gemeente informeerde naar de mogelijkheid om de Nederlandse nationaliteit te krijgen, bleek dat ze een taaltest zou moeten afleggen. Volstond een doctoraaldiploma Nederlandse taal- en letterkunde van een Nederlandse universiteit ook? wilde mijn zus weten. Nee, dat stond niet op de lijst, ze zou toch de test moeten doen. Maar was dat niet een idiote regel in dit geval? Mogelijk, maar regels zijn regels. Mijn zus en ik hebben om die reden de Deense nationaliteit behouden, ook al betekent het dat we tot op de dag van vandaag niet mogen stemmen bij de landelijke verkiezingen.

Misschien is het voorwaartse gevoel dat ik als kind ervoer en waarmee ik zowel koketteerde ('mijn moeder

werkt') als probeerde toegang te krijgen tot begeerlijke Nederlandse gewoonten ('wil jij mijn gezonde roggebrood ruilen tegen jouw witbrood met hagelslag?') typerend voor het heersende beeld van Scandinavië. Want Scandinavië wordt vaak als ideaal voorgesteld voor de rest van Europa, overwegend in positieve zin. Daar is emancipatie, natuurschoon, duurzaamheid, welvaart en ruimte. Daar vind je de beste restaurants ter wereld en representeert het meisje Pippi Langkous met haar aapje meneer Nilsson de vrijheid van het kind; daar komen grote cineasten als Ingmar Bergman vandaan en daar worden jaarlijks de Nobelprijzen uitgereikt. De spullen zijn er strak en schoon – van Danish design tot IKEA, van Bodum tot Ordning og Reda –, en veilig en bestendig (Volvo, veiligheidsgordel, fietshelm). De muziek die de wereld veroverde had een aangename melancholische dromerigheid – of het nu ging om ABBA, Madrugada of a-ha. Laatstgenoemde boyband was zijn tijd ook vooruit door in de jaren tachtig met 'Take on Me' de eerste stripvideo-clip af te leveren. Bovenal representeert het Scandinavische economische model, bekend als 'The Nordic Model', een gelijkheidsideaal: een eerlijke verdeling van welvaart en sociale zorg voor iedereen. De Scandinavische landen eindigen stevast in de top vijf van de gelukkigste landen ter wereld.

In een poging om te begrijpen wat er bij ons gebeurt, kijken wij graag naar onze noorderburen, alsof zij in de toekomst leven. Of het nu om gedoogpolitiek of populisme gaat, om emancipatie of vrijheid, of om technologie en duurzaamheid, in het Noorden gebeurde het allang.

Dáár waren de eerste twee langst zittende vrouwelijke regeringsleiders van Europa, in IJsland (Vigdís Finnbogadóttir, staatshoofd) en in Noorwegen (Gro Harlem Brundtland, premier), en de eerste openlijk homoseksuele IJslandse premier (Jóhanna Sigurðardóttir). Dáár was er, tien jaar voordat Nederland zich eraan waagde, een gedoogakkoord tussen de liberalen en de rechts-nationalisten (Denemarken); dáár was als eerste het geregistreerde partnerschap voor homoseksuelen (Denemarken, 1989), gevolgd door het kerkelijk homohuwelijk (2012). In de Scandinavische landen krijgen vrouwen en mannen het langste ouderschapsverlof (een jaar, te verdelen tussen de partners). De eerste sms werd in Finland verzonden, en behalve met lucifers kwam Zweden ook met de pacemaker en de driepuntsautogordel.

Maar sinds kort is het ook echt cool om er geboren te zijn. Zelfs mijn moedertaal, tot voor kort vanwege de keelklanken beschouwd als een van de lelijkste ter wereld – brød, rodgrød med fløde – is opeens het summum geworden. Er verschijnen artikelen en boeken met titels als ‘How to be Danish?’ en ‘Five Cool Features of Danish’. Het damesblad *Marie Claire* vroeg mij om een woordenlijstje samen te stellen onder de kop: ‘Hoe verleid ik mijn man in het Deens?’ Deed ik graag – ‘Hver tirsdag og fredag?’

Dit is mede te danken aan het succes van de Deense tv-series. Wij zitten aan de buis gekluisterd voor *The Killing* (1, 2 en 3), *Borgen* (1, 2 en 3) en *The Bridge* (1). Zó populair zijn ze, dat ik mensen op straat tegen elkaar hoor zeggen: ‘Hej skat.’ (Zo begroet Birgitte Nyborg, de Deense premier uit Borgen, haar man als ze thuiskomt.) Het Deense

filmsucces dateert trouwens niet van de laatste paar jaar. Eerst waren er in de jaren negentig de befaamde Dogma 95-films – met ‘pure cinema’ van Deense filmmakers als Lars von Trier. Met de populaire tv-series manifesteren de Denen zich wederom als grote vormvernieuwers op visueel gebied.

Behalve door de spannende plots en de mooie plaatjes van duister Kopenhagen zijn we gebiologeerd door de sterke Scandinavische vrouwenrollen. Ze zijn een beetje nors en workaholic in onze ogen, en nu ja, een beetje slonzig of zelfs ‘autistisch’. Denk aan de schapenwollen truien dragende Sarah Lund (*The Killing*), die haar werk voor alles plaatst; aan de barse Saga Norén (*The Bridge*), die graag meteen ter zake komt (‘wil je seks?’); en aan de biseksuele hackster Lis Salander uit de Millenniumtrilogie van Stieg Larsson (*Mannen die vrouwen haten*).

Het klinkt allemaal vooruitstrevend. We zouden bijna vergeten dat uit Scandinavië de laatste jaren ook steeds meer berichten komen waaruit blijkt dat het rommelt in het paradijs. In 2005 zorgden twaalf tekeningen in de Deense krant *Jyllands-Posten* voor de zogenaamde Mohammedcartooncrisis. De tekenaar Kurt Westergaard was zijn leven niet langer veilig. Op televisie was te zien hoe in het Midden-Oosten Deense vlaggen als vloermat werden gebruikt en verbrand werden; in Arabische landen werden zuivelproducten uit Denemarken in de ban gedaan en droegen men protestborden met de tekst ‘There’s something rotten in the state of Denmark’. Vrijheid van meningsuiting, daar staan wij voor, stelde de Deense premier Anders Fogh Ras-

mussen destijds ferm, en hij was niet van plan zijn excuses aan te bieden. In Denemarken barstte het debat los: hoe racistisch en xenofob was het land eigenlijk?

De tweede grote gebeurtenis die het beeld van het vreedige Noorden verstoorde, was de aanslag van de tweëndertigjarige Anders Breivik in de Noorse hoofdstad Oslo en op het eiland Utøya. In totaal kwamen zevenenzeventig mensen om. Stuurden de media eerder hooguit een journalist naar het noorden voor een winters sportevenement, nu reisden achthonderd journalisten noordwaarts om het 'proces van de eeuw' te volgen toen Breivik voor de rechter stond.

De derde scheur in het paradijselijke beeld van het Noorden waren de rellen in buitenwijken van Stockholm in mei 2013. Nadat de politie in het stadsdeel Husby een verwarde bejaarde man had doodgeschoten, barstten gevechten los tussen allochtonen en politie. De bekende beelden van in brand gestoken auto's gingen de wereld over, en van het idee dat Zweden een 'welvaartsparadijs' was voor allen was in één klap niets meer over. Natuurlijk, al eerder was er de moord op Olof Palme geweest en ook de grote aantallen echtscheidingen, zelfmoorden en alcoholverslavingen waren niet helemaal onbekend, en ja, er waren al eerder rellen geweest in Malmö, in 2008, maar na Husby leken de gebeurtenissen niet langer als 'incident' in het paradijs beschouwd te kunnen worden.

De schokkende gebeurtenissen roepen vragen op. Zijn de Scandinavische landen niet langer een utopisch voorbeeld? Hebben ze zo vooral gefigureerd in de geïdealiseerde Europese verbeelding? Of is er wel degelijk iets

‘paradijselijks’ aan het noordelijk bestaan, maar is dat paradijs niet voor iedereen weggelegd? Of is het paradijselijke vooral een zelfbeeld waarin Scandinaviërs zelf graag geloven en dat ze meer of minder succesvol blijven uitdragen? Of verkeert Scandinavië in een identiteitscrisis? En trouwens, wat is ‘Scandinavië’ precies?

Scandinavië bestaat volgens de boekjes uit Denemarken, Noorwegen en Zweden; wanneer je IJsland, Groenland, de Faeröer en Finland toevoegt spreek je meestal van de ‘Nordic Countries’. In dit boek richt ik mij op Scandinavië als politieke, economische, maatschappelijke en culturele eenheid, en maak ik een uitstap naar Finland. Uiteraard kennen de landen hun eigen tradities en politieke, maatschappelijke en sociale infrastructuur, en heb ik oog willen houden voor de eigenheid en veelkleurigheid, de rijkheid en schakeringen van de afzonderlijke landen. Het gaat mij er niet om de vinger te leggen op wat ‘echt Scandinavisch’ is, maar eerder om een reis te maken langs een aantal thema’s met de vraag in het achterhoofd: is Scandinavië het paradijs van Europa?

Deze reis door Scandinavië werd ook een persoonlijke speurtocht naar mijn eigen identiteit. Mijn oma overleed in 2010 op zevenennegentigjarige leeftijd. Zij is bijna een eeuw deelgenoot geweest van de Deense geschiedenis, inclusief twee wereldoorlogen, en vertelde altijd hoe zij als vrouw uit een boerenfamilie opklom. Anders dan haar broer kreeg zij niet de kans te studeren, maar ze slaagde er wél in om Frans te leren en op reis te gaan naar Frankrijk. Ik mis haar als de sterke mater familias die de familie – die is uitgewaaid over Nederland, Duitsland, Amerika, Frankrijk en Zweden – bijeenhield, inclusief

Scandinavische familietradities zoals het vieren van haar verjaardag met speeches, smørrebrød en aquavit, en met Deense vlaggen op tafel in een goed restaurant aan zee. Nu ik de veertig net voorbij ben, neemt mijn verlangen om het leven achterwaarts te begrijpen toe. Ook daarom reis ik voorwaarts naar het noorden.

I

De wet van Jante. Geluk in Denemarken

In onze jongelingsjaren vinden we uit hoe we onze nederlagen het beste kunnen verbergen en hoe ons masker eruit behoort te zien.

- Aksel Sandemose, *Een vluchteling kruist zijn spoor*
(1933)

Schoon

Deense zomers

Oma en ik drinken koffie op de luchthaven van Kopenhagen. Ik ga straks weer terug naar Nederland, oma zwaait me uit.

Er is een nieuwe cafetaria. Die gaan we uitproberen. Het duurt lang voordat we geholpen worden. Als de koffie eindelijk arriveert, is die lauw. Mijn oma buigt zich naar me toe en fluistert dat ze deze nieuwe tent maar niks vindt. Rekening vragen dan maar. We krijgen er een evaluatieformulier en een rood potlood bij. Oma gaat aan de slag.

Bediening? Uitstekend-goed-matig-slecht. Oma omcirkelt 'uitstekend'.

Koffie? Uitstekend-goed-matig-slecht. Oma omcirkelt 'uitstekend'.

Uw algehele indruk? Uitstekend-goed-matig-slecht. Oma omcirkelt 'uitstekend'.

Ik kijk haar verbaasd aan en fluister: 'Wat doe je nou?'

Je bent toch helemaal niet tevreden?’ Ze plukt een pluusje van haar jas. ‘Nee. Maar dat hoeven zij toch niet te weten?’ Tevreden legt oma haar potlood weer neer.

Als mensen mij erop wijzen dat Denemarken in de wereldwijde geluksindex op nummer één staat, denk ik altijd even aan *farmor*, de moeder van mijn vader. Vertel mij wat, over het geluk van de Denen. ‘Of wij gelukkig zijn? Uitstekend is het hier, hoort u mij? Uitstekend!’

Ja hoor, dat zit wel goed, daar in Denemarken, wat zeg ik, in heel Scandinavië. Nu zijn er meerdere geluksranglijsten in omloop – bijvoorbeeld de World Happiness Index – maar Denemarken eindigt overal hoog, en meestal het hoogst. Dan komen de andere Scandinavische landen: Finland bijvoorbeeld op twee, Noorwegen op drie en Zweden op vier. Nederland staat ook vrij hoog: in de top tien, soms op vijf, soms op tien.

Mijn vader en moeder ruilden Denemarken in voor Nederland toen ik één jaar was. Verveelden zij zich soms in het paradijs? Hoe het ook zij, ik werd bruut uit de top vier gegooid en kukelde een paar plaatsen omlaag.

Maar ik bleef nog steeds bij het gelukkigste volk ter wereld horen. Ik heb de Deense nationaliteit en thuis spraken we Deens. Met mijn ultra-Deense naam kan ik ook tevreden zijn. In Denemarken zou ik de middelmaat zelve zijn, een soort Suzan Jansen, maar in Nederland moet ik de tweede Stine Jensen nog tegenkomen. Inmiddels is de situatie in Denemarken ook enigszins overzichtelijker geworden. In 2000 kwam er een Deense wet die toestond om de naam Jensen (meer dan 50.000) uit de re-

gisters te schrappen en de familienaam als achternaam te gebruiken. Bijna iedereen in Denemarken heeft een familienaam – en dat is handig, want zo kun je alle Jensens, Hansens en Sørensens nog een beetje uit elkaar houden. Onze familienaam is Eilskov. Mijn vader schrapte Jensen, mijn oma behield Eilskov Jensen en ik gebruik alleen Jensen omdat de Nederlanders van Eilskov ‘ijsco’ maken.

Deens geluk... Als ik mijn vroegste jeugd moest evalueren – uitstekend-goed-matig-slecht –, dan wist ik het wel. Uitstekend!

Om te beginnen: de zomers in Denemarken.

Vanaf mijn vroegste jeugd bezocht ik tijdens de zomervakanties mijn opa en oma in Denemarken. We gingen naar het eiland Fanø in Zuid-Denemarken, vlak bij Esbjerg. Van 1976 tot 1978 bezat mijn familie daar een zomerhuis aan zee. Mijn oom, de kno-arts Peter Eilskov Jensen, boerde een tijdje bovengemiddeld goed en kocht een villa op stand. Het zomerhuis was gemaakt van zwart hout, lag in de duinen, vlak bij Vesterhavet, en had ruimte voor wel drie gezinnen.

Van de zomers op Fanø herinner ik me de stralende zon, het wuivende helmgras van de duinen en de einde-loze dagen spelen op het strand. Ik herinner me mijn oma in een zomerse jurk en met een geruite doek om haar hoofd geknoopt in de kleuren van de klederdracht van Fanø: paars, blauw en rood. Mijn zus en ik pelden een grote berg Noorse garnalen. Mijn opa zei niet zoveel. Hij ging overdag piemelnaakt zonnen in de duinen of rookte zijn pijp op de veranda.

Geluk in Denemarken? Dat is urenlang buiten spelen in de duinen, rennen langs de zee, en turen naar het frisse licht en het spel van de golven. Deens geluk betekent ruimte, familie en vrijheid. Het zal heus wel eens geregend hebben op Fanø, want ik herinner mij ook een stel gele en rode regenlaarsjes. Maar in Scandinavië, zo wil de uitdrukking, bestaat geen slecht weer, alleen slechte kleding.

Sla de wereldliteratuur er maar op na en zie hoe de grote schrijvers met dezelfde nostalgie terugblikken op hun in Denemarken doorgebrachte kindertijd. Zij bezingen de schakeringen van het licht in Skagen, het uitzicht op zee, de strakblauwe hemel. In het water is altijd een geruststellend schouwspel te zien van witte vlakjes, zeilen van plezierbootjes die een rustgevende choreografie uitvoeren op de Sont. Overal wappert de rood-witte Dannebrog, die prachtige Deense vlag, en terwijl men geniet van de uitgestrekte duinpannen likt men heel *gammeltdags*, ‘ouderwets’, aan een ijswafel.

‘Deens’ verwijst naar veel meer dan afkomst of nationaliteit; het is een kwaliteitsstempel. Let er eens op hoeveel firma’s ‘Deens’ in hun bedrijfsnaam hebben. En bij producten – tomaten, aardbeien, kaas, meubelen – staat ‘Deens’ voor kwaliteit. Ter vergelijking: ‘typisch Nederlands’ betekent doorgaans iets negatiefs – klagen, brutaal zijn of regelzuchtig. Als Hans Teeuwen een sigaret opsteekt tijdens *Zomergasten* is het ‘typisch Nederlands’ om de omroep op de bon te slingeren, hoor ik iemand mopperen op de radio.

Het nationalisme is mij met de papepel ingegoten,

als ik denk aan het vlagvertoon en het frequente gebruik van het woord 'Deens', vooral bij oma. We aten 'echte Deense tomaten', 'Deense aardbeien', 'Deense kaas', hadden 'Deense meubelen'.

Hoe mijn Deense jeugd was?

Uitstekend, hoort u mij? Uitstekend!

De Denen houden het beeld van zichzelf als gelukkigste volk ter wereld maar al te graag in stand. Aan het Copenhagen Institute for Future Studies doen ze uitgebreid onderzoek naar geluk. Er is een speciale afdeling die rapporten uitbrengt over het geluk van Denemarken. Er zijn vijftien verschillende academische definities van geluk, schrijven ze daarin. Volgens mij zijn het er wel honderd. Wat al die definities gemeenschappelijk hebben, is dat wie zich gelukkig noemt zichzelf vergelijkt met anderen, of met zichzelf op een ander moment. Op het omslag van het Deense Happiness-rapport staat een Afrikaanse vrouw. Dat roept vragen op. Vergelijkt de Deen zichzelf met een Afrikaanse vrouw? Of is zij een Deense? Heeft de Deense migrant het zo goed dat zij het geluk symboliseert? Als in: zelfs de migrant gaat in Denemarken als vanzelf lachen? Of is het een opzichtige poging om niet langer alleen blauwogige blanke blonde mensen in 'Deensheid' te incorporeren? Of is het racistisch van mij om dit allemaal te denken?

In het geluksonderzoek worden verschillende indicatoren gebruikt, zoals vertrouwen, vrijheid, welvaart, democratie. Inkomen en geluk hangen samen: hoe hoger het inkomen, hoe gelukkiger. Natuurlijk, er zijn ook stu-

dies die dat ontkennen en zeggen dat rijke mensen on-aardiger en eenzaam zijn. Maar feit is dat je met geld minder afhankelijk bent van bazen, regels of de overheid. Geld biedt je een zekere autonomie en vrijheid.

Wanneer het basisinkomen gegarandeerd is en de verschillen in inkomens niet te veel uiteenlopen – en dat is in verzorgingsstaten veelal het geval – worden andere factoren dan geld belangrijk voor geluk – zelfrealisatie en erkenning bijvoorbeeld. In het ongelukkigste land op de Europese lijst, waar geldproblemen domineren, koppelt men geluk aan (geld)bezit. Zo denkt 33 procent van de Hongaren dat er een positieve correlatie is tussen inkomen en geluk. De Denen denken vooral dat geluk samenhangt met een goede opleiding en het genoten onderwijs. Slechts twee procent denkt dat een ‘rijke familie’ een positieve bijdrage levert aan geluk.

Het opvallendste aan het geluksonderzoek is dat de Denen (en ook de inwoners van de andere Scandinavische landen in het algemeen) eruit springen als het gaat om het vertrouwen dat zij hebben in de overheid. De overheid is voorspelbaar en veilig, en biedt een vangnet voor wie het zelf niet redt. De overheid is je vriend, niet je vijand. Bij de geboorte krijgt iedereen in Denemarken een persoonsnummer, waar van alles aan wordt gekoppeld: je bankrekeningnummer, de medicijnen die je gebruikt, je bibliotheekpas. De overheid weet dus veel van je, maar dat vinden de meeste mensen niet erg. Je krijgt er immers ook veel voor terug. En dan is er nog iets opmerkelijks: men prijst zich gelukkig met een relatief homogene samenleving zonder al te veel inkomensverschillen,

uiterlijke verschillen, of überhaupt veel verschillen.

Uit het onderzoek blijkt verder dat de drie principes van de verlichting – vrijheid, gelijkheid en broeder- dan wel zusterschap – belangrijk worden gevonden, en aan de basis liggen van het geluk. En die drie principes, daar zijn de Denen ongelooflijk goed in; althans, zo willen de enquêtes ons doen geloven.

Janteloven

Aan de Scandinavische mentaliteit ligt een gedragscode ten grondslag die je aanspoort tot gelijkheids- en gemeenschapsdenken. De wet van Jante (*Janteloven* in Denemarken en Noorwegen en *Jantelagen* in Zweden) is geen echte wet, maar komt uit een roman van de Noors-Deense schrijver Aksel Sandemose (1899-1965). In *En flyktning krysser sitt spor* (*Een vluchteling kruist zijn spoor*) uit 1933 beschrijft hij de tien wetten van ‘Jante’, een fictief dorp in Denemarken. Sandemose liet zich inspireren door zijn eigen geboorteplaats Nykøbing Mors aan de Limfjord, een christelijk, slaperig arbeidersdorpje.

De roman gaat over Espen Arnakke. Zeventien jaar eerder heeft hij een man vermoord, omdat die er met zijn meisje vandoor ging. Hij biecht de moord aan de lezer op en vertelt intussen hoe hij opgroeide als kind in het dorpje Jante. Via korte hoofdstukken maken we in een verzameling impressies kennis met de bewoners van Jante.

Leven in Jante is als leven in een mentale gevangenis.